Život žena u Vinodolu početkom 20. stoljeća od vjenčanja do održavanja obitelji

Katica Barbarić*
Sanja Škrgatić, prof.**

UDK/UDC 394-055.2(497.572Vinodol)"19"
Stručni članak – professional paper

* Grižane, HR-51244 Grižane
** Centar za kulturu *Dr. Ivan Kostrenčić,*
Trg Stjepana Radića 3, HR-51260 Crikvenica,
ured@kultura-crikvenica.hr

Članak opisuje život žena u Vinodolskoj dolini početkom 20. stoljeća, a temelji se na osobnim sjećanjima Katicae Barbarić i na predaji koju je u djetinjstvu, 1940-ih godina slušala od svojih starijih predaka i sumještana u svome rodnom selu Šarari, u mjestu Grižane. U članku su opisane mnogobrojne obveze udanih žena u domaćinstvu i na gospodarstvu. Bile su prisiljene na svakodnevni težak fizički rad. Za vrijeme dok su im muževi veći dio godine bili na sezonskom radu izvan mjesta, obavljale su ne samo uobičajene „ženske" nego i „muške" poslove, koji se nisu razlikovali po težini. Unatoč tradicionalno podređenom položaju u odnosu na muškarce, u svim područjima života, žene su imale važnu ulogu u domaćinstvu.

Ključne riječi: žene, Vinodol, Grižane, obitelj

Uvod

Vinodolsko selo živjelo je još početkom 20. stoljeća uglavno od poljoprivrede. Trgovinom, ugostiteljstvom ili nekim drugim zanimanjem bavio se tek manji brj ljudi. Škrta primorska zemlja donosila je obilje plodova samo zahvaljujući velikom trudu i radu od jutra do mraka (Barbarić, 2012, 267-268), a svakodnevni fiziči teški poslovi na zemlji i u kući počivali su na ženama. U prvim desetljećima prošlog stoljeća položaj žena u vinodolskome kraju bio je određen još uvijek snažnim patrijarhalnim odnosima.

Ondašnjeg način života sjeća se Katica Barbarić, rođena u selu Šarari, u mjestu Grižane, a njena sjećanja sežu u rano djetinjstvo, 1940-ih godina. Priče o starijim vremenima zapamtila je i iz kazivanja svojih starijih predaka i sumještana koji su se još sjećali kako se živjelo potkraj 19. stoljeća.

Sezonski rad muškaraca izvan mjesta

U odnosu na muškarce žene su u svim područjima života imale podređen položaj premda je njihova uloga u životu obitelji bila nesrazmjerno velika s obzirom na društveni položaj. Taj položaj bio je izražen cijeloga života. Već su na vjenčanju mladoženja i njegova obitelj imali prvenstvo i pridavala ima se veća važnost premda je mladenkina obitelj snosila daleko najveće troškove svadbe i uz to imala velike izdatke za miraz.

Žene su imale težak život obilježen napornim fizičkim radom. U odsutnosti muževa, koji su dobar dio godine provodili u potrazi za zaradom, na ženama je ostajala ne samo briga za obitelj nego i za cijelo gospodarstvo. Tada su uz tradicionalne *ženske* poslove preuzimale i *muške* poslove. Mnoge su žene već nakon svadbe ostajale same jer su im muževi početkom proljeća odlazili na višemjesečni sezonski rad izvan sela. U potrazi za poslom znatan broj muškaraca odlazio je u daleke zemlje Sjeverne i Južne Amerike, a događalo se da se neki više nikad ne bi vratili u svoje selo. Ponovno bi se oženili, zasnovali obitelj i zaboravili svoju prvu ženu, koja bi nastavila sama podizati djecu mukotrpnim radom. Jedna od *Griškinja* koju je zadesila takva sudbina bila je Marica Šarar koju su svi zvali *teta Marica*. Njen muž Karlo otišao je u Južnu Ameriku i tamo se ponovno oženio. Teta Marica se nije ponovno udala. Premda je bila svjesna da joj se muž neće vratiti, ostala mu je vjerna te je znala ponavljati: *Ja sam poštena žena.*

Premda su žene u pravilu ostajale kod kuće dok su muškaci odlazili na privremeni sezonski rad, bilo je i odstupanja od toga pravila. Nona Katice Barbarić, Katarina Mavrić rođena Šarar, pratila je u Češku svoga muža Tomu, koji je vodio malo građevinsko poduzeće. Zapravo je ona vodila posao i govorilo se da je sposobnija od ijednog muškarca. Umrla je 1918 od *crnih boginja*. Druga nona Katice Barbarić, Jelica Stipaničić rođena Papić, koju su svi zvali *teta Jelica Andričeva* bila je pak vješta kuharica. Znala je pripremati birana jela pa su ju brojne obitelji pozivale da kuha za svadbe kada je trebalo pripremati velike količine raznovrsnih jela.

Obveze žene u domaćinstvu

Unatoč podređenu položaju, u prošlim vremenima žena je značila u domaćinstvu jako mnogo i imala je veoma važnu, nezamjenjivu ulogu. Obavljala je

Slika 1. Selo Marušići, žene nose gnoj u košarama da pognoje zemlju. U vlasništvu obitelji Barbarić.

cijeli niz najvažnijih poslova u obitelji. Vodila je brigu o djeci i brinula o starijim i nemoćnim članovima obitelji koji više nisu mogli privređivati.

Osim organizacije i obavljanja svih poslova u kući, žena gospodarica brinula je i o organizaciji i obavljanju svih poslova na zemlji, u vinogradu, vrtu uz kuću, oko stoke i živadi te o svim ostalim značajnim poslovima kao što su priprema hrane, ručna izrada *robe*, tj. odjeće i posteljine, kao i svih drugih potrepština za kuću i ukućane. Podrazumijevalo da žene obavljaju sve *kućne* poslove, uključujući spremanje i uređenje kuće, kuhanje, pečenje kruha, nošenje vode i drva, čuvanje djece, predenje, tkanje, šivanje, krpanje i pranje rublja. Uz to žene su odlazile obavljati poljoprivredne poslove na udaljenim poljima i vrtovima na griškoj Gori (Barbarić, 2010, 216-231). Ne kaže se stoga bez razloga da *žena drži tri kantuni kuće.* Dok su muški članovi obitelji najčešće izbivali zbog sezonskog posla, žena je brinula o cijelom domaćinstvu. Pored svih tih obveza morala je odgajati djecu, učiti ih radu, a morala je i pripremiti kćeri za udaju. To je značilo pripremiti miraz koji se sastojao od većeg dijela ručno izrađene i ukrašene robe, šivanjem, *heklanjem* tj. kukičanjem, pletenjem i vezenjem. Bio je to za ženu ogroman posao, uz svakodnevne obveze na zemlji i u kući.

Mlade snahe, u pravilu malodobne, obično su bile premlade da bi znale sve poslove, a morale su i naučiti paravila nove obitelji u koju su došle. Kako još

Slika 2. Griškinje nose vodu s izvora *Bačevo*, snimljeno 1947./48. godine. U vlasništvu obitelji Barbarić.

nisu bile vične mnogim poslovima u domaćinstvu, učile su od svekrve. Pored poslova u kući morale su sudjelovati i u svim poslovima na zemlji, u vrtu, u vinogradu, oko stoke te donositi vodu sa seoskog izvora. Žene iz sela Šarari donosile su vodu s izvora zvanog *Studenac*. Vodu su donosile u *brenti* na leđima od studenca koji često nije bio blizu kuće. To je bio isključivo ženski posao. Možemo reći da je žena morala dobro poznavati sve poslove vezane za zemlju, stoku, kuću i sve drugo što je bilo značajno za domaćinstvo, a po tome koliko je znala selo ju je ocjenjivalo kao dobru ili lošu gazdaricu.

Svaka mlada žena morala je od starijih naučiti pravljenje sira, pečenje kruha *pod čripljun*[1], a morala je znati napraviti i neku slasticu, načešće *kroštule* i *frite*. Sve je to mlada snaha morala naučiti kako bi jednoga dana preuzela domaćinstvo od svekrve. Najveća vrlina žene bila je *šparnost*, štedljivost. Morala je naučiti trošiti novac samo na ono što je bilo najpotrebnije. Djeca su odjeću nasljeđivala od starije braće, a jednostavnu obuću *natikači* žene su plele od vune i *počivale,* tj. prišivale na gumene potplate koji su se izrezivali od starih automobilskih guma. Navečer se nije išlo rano spavati, već se uz slabo svjetlo *luči*[2], *ćurlice*[3] ili kasnije petrolejske lampe izrađivao razni ručni rad.

[1] pekom

[2] baklja tesana od smreke

[3] mala svjetiljka, lojanica

Slika 3. Žene, tzv. *vodarice* nose vodu u *brentama* – Margareta Lušičić, Ana Šarar i Mica Lušičić te dječak Dubravko Barbarić, snimljeno početkom 1950-ih godina. U vlasništvu obitelji Barbarić.

Starije žene prele su vunu i od ispredene domaće vune plele su čarape, veste i druge odjevne predmete. Obitelj je trebalo obući, a nije se moglo sve kupiti. Od vune su se tkale i ponjave, *gunji*[4], *barakani*[5], *oprte*[6], izrađivali madraci i drugi proizvodi. Koža od ovce i janjeta štavila se za izradu raznih odjevnih predmeta, kao što su *kotige*[7] za žene, premda su bogatije obitelji kupovale kotige u Novom Vinodolskom kod profesionalnog kotižara.

Kuhinja je bila jedina prostorija u kući koja se grijala. Vatru se ložilo na otvorenom ognjištu i svi ukućani su se nakon vanjskog dnevnog posla okupljali oko njega. Još 1950-ih godina neke su kuće imale ognjište, poput kuće Mare Šarar u selu Šarari, čiji se muž nije vratio iz Amerike te je ona zadržala sve u kući kako je nekad bilo. Bio je običaj da su i susjedi navečer dolazili na *sijedo*, odnosno slijelo da bi popričali i zabavili se. Ljudi su vodili brigu jedni

4 debeli vuneni pokrivač

5 pokrivač od domaće vune

6 plašćenica, široka traka tkana od domaće vuna namijenjena nošenju tereta na leđima

7 ženska zimska haljina bez rukava izrađena od krzna

Slika 4. *Miroševe nevesti* nose trešnje na prodaju – Danica Badurina, Zdenka Saftić i Elvira Miroš. U vlasništvu obitelji Barbarić.

o drugima ne samo među ukućanima nego i među susjedima. Dogovarali su se i bili su spremni pomagati jedni drugima ako je nekome u susjedstvu trebala pomoć na zemlji ili u vinogradu. Navečer su se obično prepričavale razne dogodovštine, dogovaralo se i planiralo koje sve poslove treba napraviti, razgovaralo o urodu, o vremenskim prilikama, o raznim događajima, zgodama i nezgodama u selu, a pričale su se i pošalice ili se pjesmom nastojalo olakšati težak život.

Najveći problem bio je zaraditi novac za obitelj. Nastojalo se prodati mlijeko, sir, vino, rakiju, koje janje, tele, trešnje, smokve i druge proizvode. Žene su na leđima nosile u Crikvenicu prodati mlijeko, sir, salatu i drugo povrće. Nije bilo lako rano ujutro na leđima nositi koš u kojem su bile kante s mlijekom i drugi proizvodi, zatim sve to prodati i doći kući pa nastaviti obavljati poljoprivredne i druge kućanske poslove. Naše primorske, vinodolske žene živjele su pod velikim teretom, život im nije bio lak. Njihov najvažniji zadatak bio je održati obitelj te othraniti i odgojiti djecu kao poštene, vrijedne i radišne ljude.

Zaključak

Početkom 20. stoljeća u Vinodolu su još uvijek snažno izražena patrijarhalna tradicija te je to velikim dijelom određivalo način života vinodolskih žena. Žena je bila podčinjena mušarcu te se unatoč brojnim i teškim poslovima koje je obavljala u kućanstvu i gospodarstvu njen doprinos redovito umanjivalo i obezvrjeđivalo, a muškarcima se pridavao veći značaj. Ali to nije uvijek bilo pravilo. Uvažavalo se pojedine vrijedne žene i one koje su se izdvajale znanjem i vještinom, poput none Katice Barbarić koju su često angažirali da kuha za svadbe.

Dio muškaraca odlazio je početkom proljeća na sezonski rad, a njihove žene, kao i one koje su iz nekih razloga ostale same, bile su prisiljene same odgajati djecu, brinuti o ostarjelim muževljevim roditeljima i obavljati sve poslove u kući i na gospordarstvu, bez razlike na tradicionalnu podjelu na *muške* i *ženske* poslove.

Novac su zarađivale prodajom svojih poljoprivrednih proizvoda, najčešće u obližnoj Crikvenici, a skromnom zaradom pažljivo su gospodarile i kupovale samo najnužniju robu koju nisu mogle same proizvesti. Odjeću i obuću izrađivale su same, a isto tako pripremale su i miraz za svoje kćeri.

Ovaj rad mali je prilog upoznavanju načina života žena u Vinodolu u ne tako davnoj prošlosti. S obzirom na to da se radi o slojevitoj tematici koja do sada u ovom miljeu nije istraživana, smatramo da zahtijeva više pozornosti nego što pruža ovaj rad te da zaslužuje kompleksnije istraživanje i proučavanje.

Slika 5. Primjer kako su Griškinje nosile na leđima mlijeko u kantama. Snimljeno 2010. u Grižanama. Snimio Ivan Barbarić.

Literatura

BARBARIĆ, Katica. 2012. Vinogradarstvo i poljoprivreda – osnov žitka. *Vinodolski zbornik*. Centar za kulturu *Dr. Ivan Kostrenčić.* Crikvenica. 257-289.

BARBARIĆ, Katica. 2010.Naša Gora – život š njun i od nje. *Vinodolski zbornik*. Centar za kulturu *Dr. Ivan Kostrenčić.* Crikvenica. 216-231.

Katica Barbarić*
Prof. Sanja Škrgatić**

* Grižane, HR-51244 Grižane
** Centar za kulturu *Dr. Ivan Kostrenčić,*
Trg Stjepana Radića 3, HR-51260 Crikvenica,
ured@kultura-crikvenica.hr

The life of women in Vinodol at the beginning of the 20th century from weddings to the upkeep of families

Summary

This article deals with the life of women in the Vinodol valley at the beginning of the 20th century, basing on personal memories of Katica Barbarić and on the stories that she had heard during her childhood in the 1940s from her old ancestors and the local people in her home settlement of Šarari (Grižane). The wife had an important role in the household despite their traditionally subordinate position compared to their husbands, in all areas of life.

The article describes the numerous obligations of the women in the household and the property, their arduous daily work, because they were also forced to do the „men's" work because most of the year their husbands were working away from the village. Despite the numerous and difficult jobs that a woman carried in the household and the property her contribution was regularly diminished and devalued. Even at the time of the wedding, the greater importance of the bridegroom and his family was visible with the fact that his family took place of honour at the table closer to the young couple, whilst the bride's family sat at the end of the table. After the wedding the young brides were forced to take on many duties and tasks around the family and property. More often than not they were too young and inexperienced so at the beginning they helped their mother-in-law and from her they learnt their housekeeping jobs and family rules. With the spring the men would already have left to work in other regions and would only occasionally return, whilst the women would be left alone, bore the children, maintained the properties and families which consisted of the children and the aged parents of their husbands, and so they were forced to bear all the hardships of life in the country. They earnt money by selling their agricultural produce in nearby Crikvenica, but they carefully economised their modest income and they only bought the most necessary things. They made clothing and footwear themselves, and in the same way they also prepared their daughters' dowries.

This paper is a small contribution to the way of life of the women in Vinodol in the recent past and contains several examples from the life of the local environment of the settlement of Grižane. Considering that it concerns layered themes that so far in this milieu have not been investigated, we believe that it requires more attention than this paper provides and that it deserves a more complex investigation and study.

Keywords: women, Vinodol, Grižane, family